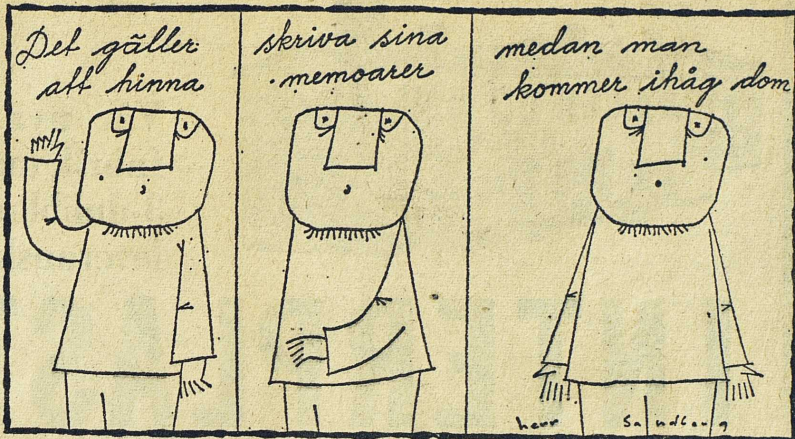

MEMOAR OCH SJÄLVBIOGRAFI

EN ENGELSK forskare, professor Roy Pascal, har nyligen skrivit en undersökning av självbiografins utveckling och innebörd: *Design and truth in autobiography* (Routledge and Kegan Paul, 25 shilling). Det är en instruktiv, delvis inträngande bok, med perspektiv på genrens historia, analyser av en del kända självbiografier och försök att klargöra de faror för förfälskning och förvanskning som hotar den som skriver om sig själv. Svagheten i det ambitiösa arbetet synes mig vara en kombination av pedanteri och inte alldeles framgångsrik strävan till djupsinnighet. I sina definitioner och allmänna reflexioner söker Pascal vara subtil och använder uttrycksätt som har en doft av intellektuell finess, men är otydliga på gränsen till dunkel.

Jag skall främst stanna vid en distinktion. Pascal gör liksom åtskilliga andra författare — både sådana som skriver om sig själva och sådana som skriver om dessa skrifter — försök att, i viss avslutning till det vanliga språkbruket, särskilja memoar och självbiografi. Han uttrycker skillnaden på olika sätt, men tycks mena ungefär så här: Memoarer behandlar händelser som den skrivande upplevt, varit vittne till eller hört talas om, tämligen oberoende av deras betydelse för författaren och särskilt för hans inre utveckling. Det är händelsernas intresse som blir utslagsgivande för urvalet, och därför upptas "större" händelser, oftast sådana av politisk art. Memoarförfattaren blir alltså delvis legitimerad genom att han varit något märkvärdigt och sett märkvärdiga saker på nära håll; den idealtypiske memoarmannen kan sägas vara en engelsk minister som berättar sina minnen från debatter, intriger, kriser. Självbiografen däremot söker blott sig själv; han vill finna och presentera sin egen utveckling, framför allt teckna den person han småningsom blivit och som han i regel finner sig "i grunden" alltid ha varit. Därmed följer en vilja att få fram eller konstruera det "egentliga", det "innersta" hos den person som beskrivs. Detta egentliga befinnes bestå exempelvis i sökandet efter Gud, i en ovanlig känslighet och komplikation, i en bestämd religiös eller politisk åskådning, i varje fall i en andlig inriktning som skiljer den självbiograferade från andra — främst kanske en egenartad ärlighet och uppriktighet. Man formar eller skapar en gestalt, och denna blir självfallet inte bara särpräglad,

utan, även om det främst är hans synder, misstag och förvimmelser man sysslar med, nästan alltid en honnörsperson. En självbiograf som verkligen i anda och sanning känner blott leda och ovilja mot den han porträtterar måste lägga ned pennan.

I den uppdelning som jag här litet fritt skisserat ligger uppenbarligen något av vikt. Varje läsare av "jagböcker" är benägen att placera böckerna i den ena eller den andra genren, även om åtskilligt tycks ligga mitt emellan. Poincaré, Churchill och Amery har, för att ta några moderna exempel, skrivit memoarer, Augustinus, Rousseau och Newman är klassiska självbiografer, någonsans mitt emellan kan man placera Beatrice Webb och Simone de Beauvoir.

Men redan då jag söker efter namn för att illustrera skillnaden slår det mig hur osäker den är. Ytterligheterna går det lätt att etikettera, såsom Churchill, med sin till synes exceptionella brist på introspektion, självanalys och självhävdelse i "den inre genren", och Newman, för vilken huvudsaken är att förklara och rättfärdiga sin stora omvändelse. I de flesta, ja, kanske i alla fall verkar tendensen till uppdelning farlig och missvisande. Själva sättet att berätta en händelse blir en självbiografisk detalj, i det mest intimt självbiografiska berättas om yttre händelser. Jag har sökt pröva Pascals system genom att "placera" det tiotal jagböcker som jag läst under det senaste halvåret i olika fallor; varje bok tycks mig vara en blandning. Därmed förbises inte det självklara att den utåtriktade ger mer memoar, den

mera inåtriktade ger mera självbiografi. Det är också en fråga om konvensans och tradition; att några av våra ämbetsmän haft ett så kallat inre liv kan omöjligt utläsas ur deras memoarer, men vi måste ändå anta att det funnits där.

Metoden att dela upp jagböckerna i någorlunda strikta kategorier synes mig främst användbar som sällskapslek. Ta en bok, vilken som helst, och diskutera var den hör hemma; det är ett trevligt sätt att tvinga fram skilda synpunkter, att "se" författarna litet annorlunda än vanligt. Kan man inte även hos många utåtriktade och träaktiga spåra försök att kasta ut ett SOS i rymden?

Pascal diskuterar, liksom nästan alla som sysslar med dessa ting, jagböckernas vederhäftighet eller sannfärdighet från en annan mera trivial synpunkt. Förfalskar man, medvetet eller omedvetet, minns man rätt eller fel osv? När det gäller att använda livsrapporter som vetenskapliga källor har detta problem det största intresse; det har på svenska för fyrtio år sedan skickligt belysts av Georg André i "Memoarkritikens psykologiska problem". Men allmänna resonemang i ämnet urartar gärna till platthetslek. Då Leonard Woolf i

sin självbiografi försäkrar att han "sökt säga sanningen, hela sanningen och intet annat än sanning" förleder den engelska vittneseden honom till en orimlighet, men varken han eller hans kolleger i branschen torde inbilla sig att försöket lyckats.

HERBERT TINGSTEN